

Salah Jaber**Sovjets uttåg ur Afghanistan**

15 maj inledde de sovjetiska trupperna sitt återtåg från Afghanistan. Före 15 augusti ska hälften av de 100.300 soldater som enligt den sovjetiska generalstaben finns i landet ha dragit sig tillbaka. Evakueringen ska vara klar inom nio månader dvs. före 15 februari 1989.

Sådana är villkoren i den överenskommelse som skrevs under i Genève 14 april av Afghanistans, Pakistans, Sovjetunionens och USA:s regeringar. Under FN:s överinseende hade indirekta förhandlingar mellan representanter från Kabul och Islamabad inletts 1982. Under lång tid koncentrerades de på frågan om tidtabellen för det sovjetiska trupptillbaka-dragandet. Det första Sovjet/afghanska förslaget gick ut på att sprida ut tillbakadragandet under fyra år. Pakistan/USA å sin sida krävde en tidsgräns på tre månader.

Men efter 1986 krympte klyftan mellan dessa positioner snabbt. 8 februari tillkännager så Michail Gorbatsjov plötsligt att Sovjet och republiken Afghanistan hade kommit överens om att krympa tidsschemat till tio månader med början 15 maj och att man förväntade sig att avtalet skulle skrivas under i Genève 15 mars.

Underskriften av överenskommelsen skedde en månad för sent pga. skiljaktigheter mellan de inblandade parterna. Det var inte det slutliga krympandet av Gorbatsjovs föreslagna tidtabell med en månad som var stötestenen denna gång utan nya krav från Washington och Islamabad som lade hinder i vägen.

Pakistan förde som nytt villkor för att skriva under avtalet fram att man först skulle komma överens om att ersätta den nuvarande regeringen i Kabul med en provisorisk regering. Efter påtryckningar från kongressen ändrade Reaganadministrationen innebörden i att de två stormakterna skulle sluta med sin inblandning. I utbyte mot att avbryta USA:s militära hjälp till de afghanska rebellerna nöjde sig Washington nu inte bara med att Moskva drog tillbaka sina trupper utan de krävde också att Sovjet skulle avbryta sin militära hjälp till regeringen i Kabul. I sitt uttalande 8 februari hade Gorbatsjov redan givit ett kategoriskt svar på Pakistans krav:

Detta är ett rent internt afghanskt problem. Bara afghanerna kan lösa det... När man föreslår att Sovjetunionen måste delta i förhandlingar om detta än mer med en tredje part svarar vi klart: Bespara oss detta det är varken vårt eller ert problem.

Ställda inför Washington nya ståndpunkt hotade Moskva efter 17 mars att på egen hand sluta ett avtal om trupptillbakadragande med Kabulregeringen. Det var ett nödortfött beslut hot till Pakistan i så måtto som Genève-avtalet också innefattade en överenskommelse att Kabul och Moskva skulle upphöra med sitt stöd till subversiv verksamhet på dess territorium.

USA och Sovjet kommer överens om likvärdig hjälp

Slutligen slöts en underförstådd överenskommelse mellan USA och Sovjetunionen om ”faktisk symmetrisk” hjälp från de två stormakterna till sina respektive skyddslingar. Med andra ord lovade Washington att ställa hjälpen till Mujahedeen i proportion till Moskvans hjälp till Kabul. Pakistan skulle fortsätta att fungera som bro för den utländska hjälpen till det afghanska upproret men rebellerna skulle flytta över sin militära utrustning och träningen av sina trupper till afghanskt territorium. Till sist kunde man skriva under Genève-avtalet även om det i det tysta hade tömts på en stor del av sitt innehåll.

Moskvas beslutsamhet att inleda trupptillbakadragandet bekräftar den bedömning vi gjorde för drygt ett år sedan, nämligen att Gorbatjov var ”verkligt angelägen att komma loss” ur det afghanska träsket, och att om USA:s hållning stod i vägen för ett avtal därför ”inte är uteslutet att Moskva kommer att försöka att driva sin linje att lämna Afghanistan helt ut även utan en överenskommelse.”¹

Vid denna tidpunkt var denna bedömning långtifrån allmänt accepterad. Många kommentatorer såg Gorbatjovs inställning som ingenting annat än en ”politisk manöver” och betonade starkt det militära värde som de trodde att det ”afghanska laboratoriet” innebar för sovjetarmén.²

För de som tror på den ”ryska expansionismen” måste Gorbatjovs beslut verka helt förvånande. Och å andra sidan kan som en CIA-expert nyligen påpekade ”bara de som 1977 argumenterade att Sovjetunionen egentligen inte ville bege sig dit och att ett sådant handlande inte var typiskt för hur ryssarna uppträder,... nu säga att de inte är djupt imponerade av innebörden i deras åtgärd.”³

Tillbakadragandet är inte resultatet av ett militärt nederlag

De besvärade företrädarna för teorin om sovjetisk expansionism försöker nu rädda ansiktet genom att påstå att Kremls beslut var resultatet av ett militärt nederlag. Men om det var ett ”nederlag” så har nederlaget varit uppenbart sedan länge. Som vi påpekade för ett år sedan har i flera år ”bokslutet över det sovjetiska truppangripandet varit en skrämmande bankrutt”.

Men faktum är att Gorbatjovs strategi i Afghanistan sedan 1985 otvivelaktigt har burit frukt, även om den långtifrån har ändrat styrkeförhållandena på något avgörande sätt. Kan dessutom någon på allvar tro att Sovjet inte hade resurser att skicka fler än 100.000 soldater för att kontrollera ett område på mer än 650.000 kvadratkilometer vid sin gräns, när Israel 1982 skickade lika många soldater för att ockupera 6.000 kvadratkilometer libanesiskt territorium, och när 1973 fem gånger så många amerikanska soldater grupperades på 170.000 kvadratkilometer sydvietnamesiskt territorium? Och den sovjetiska interventionen i Afghanistan orsakade aldrig ett inhemskt och internationellt motstånd av en omfattning och intensitet som var jämförbart med vad USA och Israel mötte i de nämnda fallen.

I själva verket är det Sovjetunionens ekonomiska sårbarhet, och inte dess militära svaghet, som förklarar Michail Gorbatjovs inriktning. För USA var Vietnam en viktig del av dess politik att dominera världsmarknaden. Samtidigt var det en skänk från ovan för dess ”militär-industriella komplex”. Men för sovjetbyråkratin som skrämdes av den islamska fundamentalismens utbredning vid dess gräns efter Khomeinis seger i februari 1979, var det i huvudsak ”defensiva” och politiska intressen som stod på spel i Afghanistan.

Målet var inte att ”mongolisera” Afghanistan eller genomföra någon ”strukturell assimilering”, utan syftet var att förhindra uppkomsten av en fundamentalistisk regim i Kabul vilket 1979 ansågs oundvikligt. De begränsade sovjetiska truppinsatserna i Afghanistan dikterades även i fortsättningen av detta mål. Trots dessa begränsningar var den sovjetiska interventionen kostsam för Moskva. De ökade militärutgifterna blev ytterligare en börda för den redan vacklande och inte konkurrenskraftiga ekonomin, där militärindustrin inte representerar några speciella privata intressen.

¹ Se *International Viewpoint* nr 117, 6 april 1987.

² En samling av sådana ”expert”-uppfattningar som t.ex. Hélène Carrère d'Encausses finns i en specialartikel i *Défis Afghans* nr 13 mars/april 1987 under titeln ”Que veut Gorbatchev?” /Vad vill Gorbatjov/.

³ Graham Fuller i *Washington Post* återgivet i *International Herald Tribune* 8 mars 1988.

Dessutom verkade en lösning av konflikten i Afghanistan vara en av de viktigaste förutsättningarna för avspänning med USA, ett mål som Gorbatjov fört fram för att förbättra de yttre förutsättningarna för sin perestrojka. En sekundär men ändå viktig orsak var att ingripandet i Afghanistan långt från att stoppa utbredningen av islam till de centralasiatiska republikerna i Sovjetunionen, istället hade givit den ytterligare impulser.

Att det sovjetiska beslutet att lämna Afghanistan är en oskiljbar del av Gorbatjovs utrikespolitik visar sig i det sätt på vilket det har presenterats av ledarna i Kreml, liksom deras skyddslingar i Afghanistan. Sedan den ”nationella försonings”-politiken inleddes i Afghanistan 1986, har ”Dr. Najibullah”, republikens nye president, inte missat ett tillfälle vare sig det varit i Ho Chi Minhs stad, Havanna eller den av Moskva stödda internationella pressen, att påpeka att denna politik har ”väckt intressen bland många folk utomlands, särskilt i Kambodja och de fem centralamerikanska länderna. Tanken på försoning har i sig en universell mänsklig natur.”⁴

”Kallbrand på mänsklighetens kropp”

I januari sade Gorbatjovs utrikesminister Sjevardnadze till Afghanistans nyhetsbyrå, att denna politik ”återspeglade mäktiga världsomspännande trender”, och hade ”en välgörande effekt på det internationella klimatet”. Han fortsatte med att helt klart säga: ”Efter att ha testats i Afghanistan, anammats den allt oftare som modell för att lösa konflikter i andra regioner.”⁵ I sitt uttalande 8 februari var Gorbatjov än mer rättfram och tillgrip flitigt de kirurgiska liknelser han verkar gilla:

Om kapprustningen... är mänsklighetens vansinniga marsch mot avgrunden, så är regionala konflikter blodiga sår som kan ge upphov till kallbrand på mänsklighetens kropp. Jordan är bokstavligen sårig av dessa farliga infektionshärdar, som inte bara innebär lidande för de direkt inblandade folken, utan också för alla andra vare sig det gäller Afghanistan, Mellanöstern, kriget Iran-Irak, Sydafrika, Kambodja eller Centralamerika... Om man når en politisk lösning i Afghanistan skulle det betyda ett genombrott i raden av regionala konflikter... och skulle göra det möjligt att ställa frågan: Vilken konflikt skall bli den nästa att lösas? Ty det skulle med nödvändighet leda till det.

Så talar en blivande fredspristagare – till och med påven skulle kunna skriva under på det. På den ”fredliga samexistensens” område har framtidens Chrusjtjov blivit överglänt.

Den världsomspännande politik av ”nationell försoning” och tillbakadragande av främmande trupper som Gorbatjov förespråkar, har redan lett till praktiska konsekvenser i de regioner som nämndes. Vad man å andra sidan ofta glömmer, är att den hämtat sin inspiration direkt från en föga ärofull föregångare, nämligen USA:s utgång ur Vietnam, och att den går tillbaka till utrikespolitiken under Brezjnevperiodens första årtionde före USA:s nederlag i Indokina. Det ”interventionistiska” årtionde som följde från Sovjets sida, har fått folk att glömma det som var. Ur denna synvinkel är Gorbatjovs utrikespolitik betydligt mindre originell än vad man vid första påseende kan tro, om än betydligt mer spektakulär.

Huvuddragen i Gorbatjovs Afghanistanpolitik verkar i varje aspekt ha utformats med USA:s föregångare i Vietnam som förebild. Afghaniseringen av Sovjets krig liknar vietnamiseringen av USA:s krig, och i båda fallen skedde det mot bakgrund av ett tillbakadragande av de utländska trupperna. Den ”nationella försoning” som Gorbatjov och Najibullah basunerar ut är ett eko av det ”Nationella Råd för Försoning och Nationellt samförstånd” som stadgades i det amerikansk-vietnamesiska avtal som slöts i Paris 1973.

⁴ *La Nouvelle Revue Internationale*, nr 353 januari 1988.

⁵ Intervju med nyhetsbyrån *Bakhtar* 6 januari 1988.

Uppseendeväckande åtgärder för ”nationell försoning”

Det finns till och med likheter i avtalstexten, i synnerhet det märkliga att inte nämna en av parterna i konflikten – den Provisoriska revolutionära regeringen 1973 och den Islamiska Alliansen 1988. ”Det avtal som fick slut på kriget i Vietnam” skriver Henry Kissinger i sina memoarer om åren i Vita Huset, ”är så vitt jag vet det enda dokument i diplomatins historia som inte nämner alla inblandade parter.” Det är inte längre det enda.

Men en viktig skillnad mellan de två fallen är de inhemska krafternas inställning. I detta avseende är farorna motsatta. USA:s strategi för att lämna Vietnam hindrades av Thieus motsträviga inställning i Saigon, som beskrivs utförligt av Kissinger i hans memoarer⁶ medan deras fiender visade stor taktisk flexibilitet. I Afghanistan å andra sidan är det Mujahedeen som är oförsonliga, medan Najibullah följer Gorbatsjovs strategi minutiöst, även om man ibland behöver lirka lite med honom.

Sedan Najibullah med Kremles välsignelse kom till makten i Kabul i maj 1986 har han förespråkat ”nationell försoning”. I linje med denna politik har uppseendeväckande åtgärder vidtagits. De viktigaste av dessa före mars 1987 har beskrivits i en tidigare artikel.⁷ De fortsatta åtgärderna har gått i samma riktning. Under de följande månaderna har regimen antagit en lag om investeringar i den privata sektorn. De skattebefrielser och andra lättnader den omfattar gör Afghanistan till ett av de bästa länderna för privata företag, om det inte vore för den osäkerhet som hänger över dess politiska framtid!

En ny jordbrukslag höjde gränsen för jordinnehav från 6 till 20 hektar på de mest bördiga jordarna. Samtidigt bekräftade Najibullah att ”storleken på de markområden som ägs av personer som har spelat en viktig roll i förverkligandet av den nationella försoningspolitiken” – dvs. de samarbetsvilliga storgodsägarna – ”inte skall begränsas”!⁸ Den nya konstitutionen – som ger islam och de traditionella sedvänjorna en mycket större juridisk och lagstiftande roll än den föregående – återupprättade och legitimerade till och med de islamska arvslagarna.

Denna nya konstitution antogs i slutet av november 1987 vid ett speciellt möte med Loya Jirgah, regimen egen version av den traditionella församling för betydande personer, som ingick bland den afghanska monarkins institutioner. Den officiella benämningen på staten ändrades i måttfull riktning när man tog bort ordet ”demokratisk”. Till och med statens emblem och flagga har islamiserats! Mer än ett tusen mullor och ulemas (teologer) har valts till olika poster i regimen institutioner.

Verkliga och symboliska åtgärder för politisk demokrati

En del verkliga demokratiseringsåtgärder har vidtagits och andra är av mer symbolisk än reell art. I synnerhet har flera tusen politiska fångar befriats. Regimens längtan efter politiska öppningar är inga falska förespeglningar. Najibullah sammanfattade detta i formuleringen ”alla som inte är mot oss är med oss”. Alla som var villiga att samarbeta med regeringen erbjuds del i den juridiska makten.

PDPA (People's Democratic Party of Afghanistan – Afghanistans kommunistparti) har inte längre monopol på de ledande posterna. Enligt Najibullah är de enda civila poster som skall innehas av partiet presidentämbetet och försvars-, inrikes- och finansministerposterna – i ett nötskal nyckelposterna. Flera ministerier har faktiskt överlämnats till icke PDPA-medlemmar – personer som innehade poster i de regimer som föregick partiets maktövertagande i april 1978.

⁶ Som god rasist beskriver han Thieus metoder som ”avskyvärt vietnamesiska”!

⁷ *International Viewpoint* nr 117, 6 april 1987.

⁸ ”Kamrat Najibs tal vid PDPA:s centralkommitté-möte”, *Afghanistan Today Publishers*, Kabul juni 1987.

Den mest spektakulära åtgärden var utnämmandet av Hassan Sharq till premiärminister i maj. Han var prins Dauds stabschef när denne var premiärminister under kung Zaher Shah mellan 1953 och 1963. Senare blev han ställföreträdande premiärminister under samme prins Daud, när denne 1973 grep makten och kastade ut sin kusin kungen och utropade en republik innan han själv i sin tur störtades fem år senare av PDPA. Mellan 1980 och 1986 åtnjöt Sharq den förgyllda landsflykt som arbetet som ambassadör ofta utgör. Han återkallades till landet inom ramen för den nya ”nationella försonings”-politiken.

Kommer regimen att överleva det sovjetiska återtåget?

Najibullah följde de råd som Moskva gärna gav, och efter december 1986 intensifierade han sina värdjanden till alla regeringsfientliga strömningar i synnerhet de monarkistiska delarna av den Islamska Alliansen i Peshawar och erbjöd sig dela makten med dem inom ramen för en koalition. Än så länge har dessa värdjanden klingat för döva öron. Ingen viktigare person eller strömning inom oppositionen, i synnerhet den väpnade oppositionen, har tagit emot regimens utsträckta hand. Utan tvekan har några varit frestade att göra det och de är det fortfarande. Varför gör de det då inte?

För det första har vi osäkerheten om regimens förmåga att överleva ett sovjetiskt trupptillbakadragande. Om regimen rasar samman kommer alla som har antagit Kabuls erbjudande att drabbas av samma öde. Det andra skälet har att göra med oppositionens sammansättning, dess brokighet. Medan det mycket homogena, nästan monolitiska vietnamesiska motståndet kunde kosta på sig att manövrera politiskt, är i själva verket den afghanska Islamska Alliansen ett gytter av rivaliserande organisationer som endast hålls samman av sin kamp mot en gemensam fiende.⁹

De viktigaste delarna i den Islamska Alliansen, de fundamentalistiska organisationerna, har i och med sin fanatiska ideologi ingen särskild förkärlek för taktisk flexibilitet. Atmosfären i Peshawar präglas därför av att de olika grupperna hela tiden försöker överträffa varandra, av en mycket spänd stämning mellan Islamska Alliansens olika delar av ständiga hot om splittring.

Den brokiga oppositionen mot PDPA:s regim, är en viktig faktor i Gorbatjovs strategi i Afghanistan. Moskva och Kabul är i själva verket beroende av splittringen bland sina afghanska motståndare för att backa upp sin ”nationella försonings”- politik. De vet att organisationerna i Peshawar inte är särskilt populära utöver att fungera som kanaler för de hundratals miljonerna dollar i hjälp av alla de slag, som de får från USA och de reaktionära muslimska regimerna.

Organisationer är inte ens särskilt väl sedda bland de 3 miljonerna afghanska flyktingar i Pakistan som de med alla medel försöker hindra att åka hem, vilket regimen i Kabul inbjudit dem att göra. Efter undertecknandet av Genève-avtalet är det troligt att fler kommer att lyssna på denna inbjudan.¹⁰

De i Peshawar förskansade ledarnas impopularitet, bekräftas av källor som inte kan misstänkas för att vara vänligt inställda till Kabul. Exempelvis har en västdiplomat i Islamabad, enligt *Newsweek* 9 maj sagt: ”Ledarna är inte populära bland flyktingarna. Det klagas i lägren över att ledarna blir rika och för kriget i bekvämlighet i Peshawar, långt från fronten och skjulen i flyktinglägren.”

⁹ Se *International Viewpoint* nr 117, 6 april 1987.

¹⁰ Korrespondenter i Peshawar har märkt att den afghanska valutan blivit avsevärt mer värd på den lokala marknaden, ett tydligt tecken på att folk förbereder sig för att återvända hem.

Nyligen genomfördes en omröstning bland de afghanska flyktingarna i Pakistan, och resultatet återgavs i den internationella pressen. Den amerikanske forskaren och Afghanistan-experten, Selig Harrison, hänvisade till resultaten i en artikel i aprilnumret av *Le Monde Diplomatique*:

Samtliga exilledare har misskrediterats av envetna rykten om narkotikasmuggling och försäljning av amerikanskt hjälpmateriel på svartbörsen. Av 2.287 tillfrågade flyktingar i 106 av de 249 lägren ville 71,65% att den f.d. kungen – som symboliserar en period av relativ stabilitet och goda relationer till Sovjetunionen – skulle leda en framtida regering. Knappt 1% ville att denna roll skulle spelas av en motståndsledare.

Sprickor i Islamska Alliansen

Denna omröstning bekräftade vad en av de mest framstående intellektuella inom den afghanska oppositionen, professor S B Majruh, sade några månader innan han mördades i Peshawar:

Ryssarna vet att den politiska svagheten hos ledarna i Peshawar gör att de aldrig kommer att bli något verkligt hinder, så den enda faran utgörs av kungen. Deras syfte var att undanröja denna möjlighet genom att presentera det som en lösning som kom från Sovjet. De hoppades att denna manöver också skulle leda till ökad splittring inom alliansen.¹¹

Oavsett Sovjets syften har det faktiskt blivit resultatet. De hjärtliga relationerna inom den Islamska Alliansen åskådliggjordes nyligen av en händelse som rapporterades av västjournalister stationerade i Peshawar.¹² När Hekmatyar, som är ledare för den mäktigaste och mest fanatiska av de fyra fundamentalistiska organisationerna i alliansen, vid ett Mujahedeenmöte anklagades av ledaren för en av de tre traditionalistiska (monarkistiska) delarna av alliansen för att ha beordrat mordet på professor Majruh, drog han fram sin pistol och sköt nästan ner sin anklagare.

Oenigheten bland organisationerna i Peshawar har ökat sedan Genève-avtalet skrevs under. Oenighet om vilken hållning man skall ha till avtalet¹³, oenighet om vad man skall göra åt de sovjetiska trupperna när de drar sig tillbaka osv. Men den viktigaste meningsskiljaktigheten mellan de sju grupperna i Peshawar – den som alla de andra kretsar kring – är vad man skall ha för inställning till den ex-kungen Zaher Shah, som befinner sig i landsflykt i Rom.

Vad vore mer naturligt med tanke på att de tre viktigaste organisationerna i alliansen, samtliga fundamentalistiska, grundades under monarkin och i opposition till Zaher Shah som anklagades för att vara marionett åt Moskva och en anti-islamisk modernist? Denna grundläggande meningsmotsättning återspeglas också i de olika förslagen till hur man skall välja alliansens politiska företrädare.

Exempelvis föreslog Hekmatyar, som har övertaget i Peshawar därför att han får mest utländsk hjälp och har den bäst organiserade organisationen, allmänna val bland flyktingarna i Pakistan (givetvis bara för män). Ledaren för en annan fundamentalistisk grupp som brutit sig ur Hekmatyars organisation gillade inte detta förslag, enligt en artikel av B. Delpuech i en publikation som tillägnades stöd åt "Mujahedeen".¹⁴

¹¹ *Défis Afghans* nr 15, november 1987.

¹² Bl a. av *Newsweek* 18 april och *Le Monde* 19 april 1988.

¹³ Det är betecknande att den demonstration som Islamska Alliansen sammankallade i Peshawar mot Genève-avtalet bara drog 25.000 personer (*Le Monde* 19 april 1988) med tanke på att de 3 miljonerna afghanska flyktingar i Pakistan kontrolleras hårt av organisationerna i alliansen.

¹⁴ *Défis Afghans* nr 16, december 1987/januari 1988.

Eftersom Yunos Khaless uttryckte uppfattningen att demokratiska val är mot islams principer utbröt en teologisk bibeltolkande diskussion om vad Koranen föreskriver. Man sammankallade till och med församlingar av mullor i Peshawar för att komma fram till en lösning som alla kunde acceptera.

Royalisterna å sin sida är för tanken på en *Loya Jirgah*, en församling av betydande personer, stamöverhuvuden och höga kyrkliga ämbetsmän, som har sitt ursprung i den gamla regimens traditioner. Enligt Delpuech föreslog Mujaddedeem till en början ”att man skulle bilda ett valkollegium dit var och en av organisationerna i alliansen skulle utse femton representanter (10 teologer och 5 ”lekmän”) efter modell från det invalssystem som användes under islams andra och tredje kalifer.

Slutligen beslutade de sju organisationerna i Peshawar att för tillfället helt enkelt själva utnämna medlemmarna i sin regering. Hittills har de bara lyckats komma överens om ”presidenten” i denna regering, en viss Ahmed Shah vars främsta dygd troligen är att han är tillräckligt menlös för att accepteras av de sju organisationerna. Detta val orsakade en syrlig kommentar från en av de rojalistiska ledarna i alliansen: ”De som inte har valts av alla afghaner kommer inte att stödas av det afghanska folket.”¹⁵

Så Gorbatjovs beslut 1986 att göra offentliga trevare till den landsflyktige ex-kungen i Rom var en fullträff, och hans linje upprepades av Najibullah. Bådas underrättelsetjänster hade informerat dem om att Zaher Shah (precis som Sihanouk i Kampuchea) var den mest populära personen i Afghanistan, i synnerhet bland Pushtoon-stammarna som utgör den stora majoriteten av flyktingarna i Pakistan. Är detta bara en samvetslös manöver från Moskvas och Kabuls sida? Inget kunde vara mindre säkert, särskilt som Moskva har allt att vinna och inget att förlora på ett samarbete med ex-kungen. I april 1987 skrev vi:

Det minsta Moskva kan acceptera vad gäller relationerna till Afghanistan är en modell av finsk typ. Inom dessa väldefinierade gränser är Kreml berett att överväga varje sorts samhällspolitisk kompromiss, till och med att förre kungen Zaher Shah skulle kunna återvända från sin landsflykt i Rom om han går med på dessa spelregler.

Men detta sista villkor innebär att Moskva för tillfället bara erbjuder monarken en hederspost, kanske så långt som presidentämbetet berövat sin nuvarande makt, inom ramen för en regim där PDPA kommer att fortsätta att inneha den verkliga makten. I så måtto som det idag hänger ett stort frågetecken över denna regim har Zaher Shah inget att vinna på att anta erbjudandet. Han föredrar att bida sin tid och lita till att regimen i Kabul vittrar sönder så mycket att Sovjet tvingas vända sig till honom som ”räddare”, och därmed sätter honom i en stark ställning visavi dem. Han har definitivt inte givit upp hoppet om att återupprätta sin tron.

Så allt kommer att bero på vad som händer med regimen i Kabul under de närmaste månaderna. Kommer den att falla eller ej? – det är frågan alla ställer idag. Många västjournalister tror att de kategoriskt kan förkunna att Kabul oundvikligen, förr eller senare, kommer att röna samma öde som Saigon. Oppositionen har givetvis denna uppfattning. Najibullah å andra sidan replikerar att hans belackare försöker sälja skinnen innan björnen är skjuten.

Halvfeodal uppsplittring

En sak är säker: en stor del av landsbygden i Afghanistan, och troligen även vissa städer, särskilt de närmast gränsen till Pakistan, kommer att helt undgå PDPA:s kontroll. I stor utsträckning har detta redan skett. Även om dessa regioner ställs under en enda politisk

¹⁵ *Le Monde*, 22 april 1988./Sedan denna artikel skrevs har Islamska Alliansen 19 juni tillkännagivit bildandet av sin regering./

myndighet, kommer denna makt att bli rent teoretisk. Landets uppdelning i stammar kommer att kombineras med den halvfeodala uppsplittringen under lokala militära ledare som fungerar som riktiga krigsherrar.

Dessutom verkar det troligt att Uzbek- och Tadzjik-provinserna i norra delen av landet, kommer att förbli i Moskvas starka grepp. Vad kommer att hända med de områden som kontrolleras av Kabul? De hävdar att de kontrollerar två tredjedelar av landets provinser där en och en halv miljon människor sägs ha gått till val mellan 5-15 april för att välja 299 deputerade till de två kamrarna i Afghanistans lagstiftande församling. I själva verket är huvudstaden Kabul hörnstenen till allt detta – enligt samstämmiga beräkningar bor det 3 miljoner människor i Stor-Kabul, dvs. omkring en tredjedel av den befolkning som bor inom landets gränser.

Antalsmässigt och tekniskt har PDPA:s väpnade styrkor förvisso resurser att klara av rebellernas oundvikliga angrepp. Men allt kommer att hänga på deras inre sammanhållning som är långtifrån säker. När Alain Gresh återvände från Kabul sammanfattade han situationen i *Le Monde Diplomatique* från juni 1988:

På en direkt fråga svarade en medlem i PDPA:s centralkommitté oförbehållsamt: 'Vi måste vara beredda på det värsta. För det första måste vi stärka de väpnade styrkorna som har vuxit avsevärt under senare år. Vi har nästan 130.000 man i de reguljära styrkorna – armén och Tsarandoy (militariserad polis), och 60% av partiets 200.000 medlemmar finns i armén och milisen.'

Lönerna i armén har höjts sju till tjugofem gånger, och många befordras i syfte att garantera soldaternas och kaderns lojalitet. Tiotusentals av dem har tränats i Sovjetunionen under de senaste tio åren. I stor utsträckning är det på dem framtiden beror. Mujahedeen har vare sig de tunga vapen eller det enade kommando som krävs för att inta Kabul. Enbart en omsvängning i armén kan ge dem en avgörande seger. Om officerarna och soldaterna tvärtom förblir lojala, kan PDPA falla tillbaka på sina fästen i städerna och motstå angreppen.

Om PDPA kan hålla ut är det möjligt att det sker en splittring i Islamska Alliansen med en fraktion – traditionalisterna – som svarar positivt på Kabuls inviter. Det skulle kunna ändra styrkeförhållandena på ett betydande sätt i hela landet. En annan fraktion, fundamentalisterna, skulle outtröttligt fortsätta kampen. Deras åskådning gör dem oförmögna att acceptera några som helst kompromisser, och de har en mänsklig bas för sin verksamhet bland det stora antal män som har fått smak för gerillakrig, särskilt inom den generation som inte minns något annat. Med andra ord, oavsett scenario är inte kriget i Afghanistan på väg att sluta.

"Kvinnorna i lägren var bokstavligen fångar"

Två faktorer kommer att få stor betydelse för Kabulregimens framtid, dvs. för dess inre sammanhållning. Viktigast är Moskvas inställning. Om Sovjetunionen ger intryck av att överge PDPA, skulle det säkerligen innebära ett nederlag för den senare. Men det finns idag, lika lite som igår, några tecken på att det är Gorbatjovs avsikt. Som vi skrev i *International Viewpoint* i april 1987, tror vi fortfarande att Sovjet kan "behålla en militär styrka i Afghanistan närmare den storlek som fanns där före december 1979 (5.000 militära 'rådgivare'), snarare än den massiva militära närvaro de haft där under senare år."

Den andra faktorn är naturligtvis stämningarna bland folket i Afghanistan. Än en gång skrev vi i april 1987 att "Mujahedeen säkert kommer att få färre rekryter till sitt *jihad*¹⁶ för en islamsk stat än de hittills fått till sin kamp för att befria Afghanistan från utländska trupper." I *Newsweek* från 30 maj 1988 uttrycktes samma tankegångar. Författaren till artikeln, Melinda

¹⁶ Heligt krig.

Liu, nämnde särskilt den avsky mot Mujahedeen som finns bland delar av befolkningen i städerna:

Farhågorna var särskilt uttalade bland de utbildade kvinnorna som fått ett visst mått av befrielse från den konservativa muslimska sedvänjan med purdah. 'De här människorna i bergen med sitt långa hår och långa skägg, efter 10 år är vi rädda för att de kommer att bli vilda', sade en ung invånare i Kabul, vars moderna väst-inspirerade klänning stod i bjärt kontrast till den fotsida *chador* som de radikala fundamentalisterna kräver.

Invånarna i Kabul har förvisso goda skäl att oro sig, att döma av det öde som drabbade kvinnorna i flyktinglägren i Peshawar, vilket beskrevs på följande sätt i *Newsweek* 1 februari 1988:

Förhållandena är särskilt svåra för kvinnorna, som slutligen bokstavligen blev fångar. Förbudna av sina män att gå bland de tusentals främlingarna i lägren måste de stanna inomhus t.o.m. när de hade på sig den slöja som fromma muslimska kvinnor bär.

De skilda öden som mötte kvinnorna i de olika läger som stått mot varandra i Afghanistan sedan 1978, är en av många saker som bekräftar (om inte samhällspolitiska bevis räcker) att det i själva verket är en konfrontation mellan ett progressivt och ett reaktionärt läger.¹⁷ Vi måste komma ihåg att det afghanska upprorets ursprung är ett klassiskt reaktionärt uppror mot en regim med drag av jakobinism.

Rebellstyrkorna representerade, och representerar än idag, en blandning av traditionella krafter – som PDPA på ett mycket klumpigt sätt försökte möblera om eller driva bort efter sitt maktövertagande i april 1978 – och fundamentalister. Med hjälp av diktatoriska och byråkratiska metoder försökte PDPA avskaffa analfabetismen och gynna sekulariseringen, stödja kvinnans frigörelse, få bort stamsystemen och genomföra en radikal jordreform och industrialisering. Rebellstyrkorna, å andra sidan, försvarade det gamla medeltida, mörka samhället, mullornas roll, kvinnans underlägsna ställning, stamsystemet, godsägarnas makt, och en fortsättning på den samhälleliga och ekonomiska efterblivenheten, eller kämpade till och med för en totalitär islamsk diktatur.

Sovjettruppernas intervention i slutet av december 1979, måste fördömas, och man måste kräva deras tillbakadragande – inte pga. att de fyllde en kontrarevolutionär roll, som i Ungern 1956 eller Tjeckoslovakien 1968, och inte heller därför att vi under alla omständigheter är mot att sovjetiska trupper ingriper. Vi uppmanade dem faktiskt att ingripa i Vietnam precis som vi varit för att kubanska trupper med Moskvas hjälp intervenerade i Angola. Problemet var att sovjettruppernas invasion i Afghanistan, så som den utvecklades, bara kunde få till resultat att det läger som Moskva trodde att de kunde krossa, blev ännu starkare.

Men inbördeskriget i Afghanistan, som pågått sedan 1978, har inte ändrat karaktär pga. Sovjets intervention. Även om det under åtta år har liknat ett nationellt krig mot den sovjetiske inkräktaren (vilket har gynnat det reaktionära lägret) så utgörs detta läger idag ännu mer än 1980-82, av samma politiska och sociala krafter som bekämpade PDPA före december 1979.

För de reaktionära krafternas nederlag

Likaså är PDPA:s samhälleliga och politiska karaktär i grunden densamma som 1978, även om det sedan 1986 har vattnat ur sitt program avsevärt, och mer än någonsin är Moskvas

¹⁷ Till och med republiken Afghanistans urvattnade konstitution innehåller artikel 14, som föreskriver att "män och kvinnor har lika rättigheter på alla ekonomiska politiska sociala och kulturella områden." I ett islamskt land är detta ett revolutionärt påstående.

legohjon. De kan beskrivas som progressiva småborgerliga ”demokrater” i ordets sociala mening.

I detta krig, som i och med Sovjetunionens återtåg på nytt antar dimensionen av ett inbördeskrig, kan vi inte vara neutrala eller än mindre stödja den reaktionära sidan. Vi är definitivt för de reaktionära krafternas nederlag, även om detta inte på minsta sätt innebär att vi identifierar oss med regimen i Kabul. Vi vill att den skall störtas av en verklig revolution. Förutsättningarna för detta är långtifrån mogna i Afghanistan idag. Men vi är övertygade om att tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna i det långa loppet kommer att förbättra chanserna för det. Å andra sidan skulle, om trupperna stannade, det afghanska samhället bara förfalla ytterligare.

Det är därför vi är för de sovjetiska truppernas tillbakadragande, även om det leder till att Kabul-regimen faller samman. Om den trots teknisk och finansiell hjälp från Sovjetunionen inte kan klara sig mot den afghanska reaktionens brokiga gäng, då har de senaste åtta åren klart visat att de sovjetiska truppernas försök att stödja regimen bara har dragit in denna armé i ett krig utan slut. Som resolutionen från Fjärde Internationalens Förenade Sekretariat i mars 1988 sade:

Men om regeringen visar sig oförmögen att överleva det sovjetiska återtåget, vore dess fall ett mindre ont än att Sovjetunionen kör fast i Afghanistan för gott. Hursomhelst kommer tillbakadragandet i det långa loppet att gynna utvecklingen av en revolutionär massrörelse i Afghanistan och dess grannländer.¹⁸

(Översättning: Göran Källquist. Smärre korrigeringar sept -06, GK)

Översatt ur *International Viewpoint* nr 145

¹⁸ Se *International Viewpoint* nr 138, 4 april 1988.